

Lietuviškų terminų žodynų leidyba 1998–2008 metais

JOLANTA GAIVENYTĖ-BUTLER

Lietuvių kalbos institutas

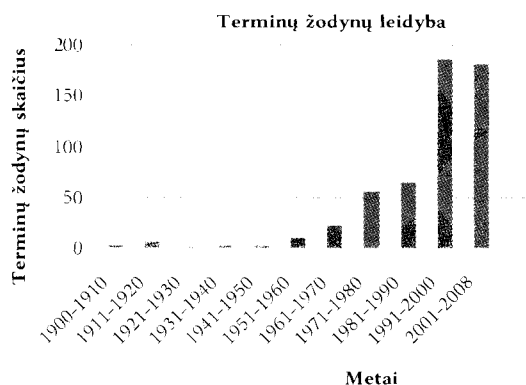
Nuo 1900 metų, kai buvo išspausdintas pirmasis lietuviškas terminų žodynas, lietuviškos terminijos leidinių skaičius pamažu įsibėgėjęs augo. Atskira knyga išleistoje bibliografijos rodyklėje *Lietuvių kalbos terminų žodynai* (Gaivenytė-Butler, Keinys, Noreikaitė 2008) ir *Terminologijos* žurnale skelbiamose kasmetinėse bibliografijos rodyklėse *Naujausi lietuviški terminų žodynai* (Gaivenytė-Butler 2007, Gaivenytė-Butler 2008) užregistruota per 500 iki 2009 metų išleistų įvairių lietuvių terminografijos leidinių¹ – terminų žodynų, atskiromis knygelėmis parengtų terminų sąrašų, mokyklinių ir mokomųjų terminų žodynėlių, įvairių sričių enciklopedijų, medicinos nomenklatūrų, gyvūnų ir augalų pavadinimų vardynų (žr. 1 diagramą). Kai kurie iš šių leidinių buvo naudojami tik labai siauros srities specialistų ar tenkino tik tam tikro laikotarpio poreikius, kiti išaugo į didesnius žodynus ir padėjo pamatus įvairių sričių lietuviškos terminijos plėtrai.

Po Nepriklausomybės atkūrimo lietuviškoji terminografija pradėjo sparčiai augti. Per 370 terminų žodynų pasirodė nepriklausomoje Lietuvoje, iš kurių apie 240 terminų žodynų buvo išleista 1998–2008 metais. Kiekvienais šio dešimtmečio metais vidutiniškai išleista daugiau žodynų negu per visą septintąjį dešimtmetį (žr. 2 diagramą).

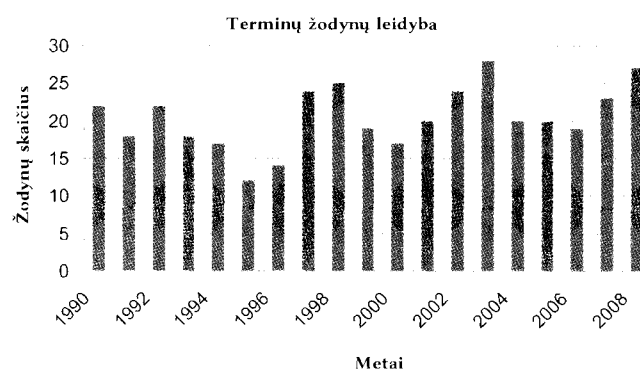
Pastarojo dešimtmečio lietuviškų terminų žodynų leidybai nemažos įtakos turėjo 1995 m. pabaigoje patvirtinta *Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos vartojimo ir ugdymo 1996–2005 metų programa*, kurioje buvo numatyta plėtoti lietuvių kalbos terminų tvarkybą, rūpintis lietuviškos terminijos sklaida, rengti ir leisti terminų žodynus bei kitus terminijos leidinius, atlikti

¹ Straipsnyje minimi 2008 m. išleisti terminų žodynai, kurių bibliografijos rodyklė skelbiama šiame „Terminologijos“ žurnalo numeryje.

1 diagrama. Terminų žodynų leidyba 1900–2008 metais²

2 diagrama. Terminų žodynų leidyba 1990–2008 metais

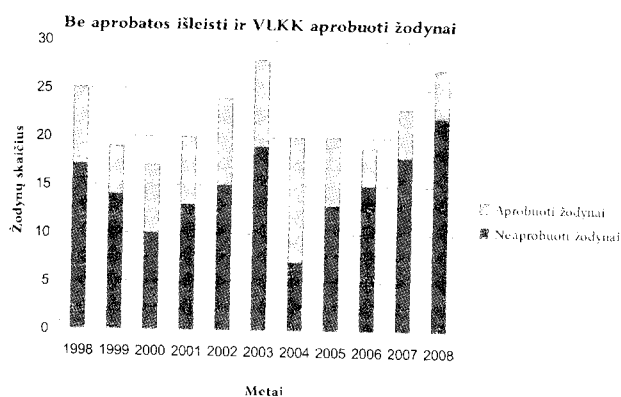
terminų žodynų, standartų ir kitų terminų rinkinių kalbinę ir dalykinę ekspertizę. Šie terminijos plėtros darbai išliko ir naujojoje *Valstybinės kalbos norminimo, vartojimo, ugdymo ir sklaidos 2006–2015 metų programoje*. 1996 m. pasirodė pirmieji leidiniai su šios programos ženklu, tarp jų – A. Žitkutės *Vokiečių–lietuvių, lietuvių–vokiečių kalbų automobilių terminų žodynas*. 1997 m. Valstybinė lietuvių kalbos komisija (VLKK) ėmėsi terminų žodynų aprobavimo (iki tol šis darbas buvo dirbamas Lietuvių kalbos instituto Terminologijos skyriuje). 1997 m. pradžioje patvirtintos *Terminų*

² Atskirais sąsiuviniais Lietuvos TSR Mokslų akademijos institutų leisti terminų sąrašai „Technikos terminai: svarstymui“ (1960–1969, 29 sąsiuviniai) ir Respublikinio mokslinės ir techninės informacijos ir propagandos instituto leisti terminų sąrašai „Patentiniai terminai: svarstymui“ (1970–1973, 8 sąsiuviniai) skaičiuoti kaip vienas žodynas.

žodynų aprobavimo taisyklės. Tais pačiais metais išleisti pirmieji terminų žodynai su VLKK aprobatą: Z. Kudirkos, A. Mačerniaus, K. Paulausko, J. Riaubūno, B. Stulpino, D. Šveikauskienės ir R. Valatkaitės *Informatika: lietuvių–anglų–rusų–vokiečių kalbų terminų žodynas*, D. Ramonienės *Krikščioniškosios ikonografijos žodynas* bei V. Valiukėno ir P. Žilinsko *Tarptautinis pagrindinių ir bendrųjų metrologijos terminų žodynas*.

1997 m. sausio 30 d. VLKK nutarime Nr. 59 *Dėl terminų žodynų aprobavimo* yra tokie punktai: „1. Spaudai parengti terminų žodynai, leidžiami didesniu kaip 100 egzempliorių tiražu, turi būti pateikiami aprobuoti Valstybinei lietuvių kalbos komisijai. 2. Žodynus Valstybinei lietuvių kalbos komisijai privalo pateikti leidėjai“ (KK 1997). 2001 m. pirmasis punktas buvo pataisytas taip: „platinti rengiami spausdintiniai ar elektroniniai terminų žodynai pateikiami aprobuoti Valstybinei lietuvių kalbos komisijai“ (KK 2001). 2004 m. priimtos naujos *Terminų žodynų vertinimo taisyklės*. VLKK nutarime *Dėl terminų žodynų vertinimo taisyklių* išlieka anksčiau galioję reikalavimai – Valstybinei lietuvių kalbos komisijai pateikiami vertinti viešai platinti rengiami spausdintiniai ir elektroniniai terminų žodynai; terminų žodynus Valstybinei lietuvių kalbos komisijai privalo pateikti leidėjai (KK 2004). Šio reikalavimo ne visada paisoma. Trečioje diagramoje parodytas 1998–2008 metais VLKK aprobuotų ir be aprobatos išleistų žodynų santykis. Prie VLKK aprobuotų žodynų priskaičiuoti ir VLKK Terminologijos pakomisės apsvarstyti augalų pavadinimų žodynėliai.

3 diagrama. 1998–2008 m. be aprobatos išleistų ir VLKK aprobuotų žodynų skaičius

VLKK APROBUOTI ŽODYNAI

Dauguma didesnių ir svarbesnių pastarojo dešimtmečio terminų žodynų yra gavę šią aprobatą. Iš viso per šį laikotarpį VLKK teigiamai įvertino beveik septyniasdešimt terminų žodynų.

Didžioji dauguma aprobuotų žodynų yra iš technikos ir gamtos mokslų sričių. Daugiausia pasirodė VLKK aprobuotų fizikos, chemijos, inžinerijos ir joms artimų sričių žodynų: antrasis pataisytas V. Valiukėno ir P. J. Žilinsko *Tarptautinio pagrindinių ir bendrųjų metrologijos terminų žodyno* leidimas (1998), R. J. Mukulio, V. Aleksos, R. Balsio, P. Baršausko, K. Danilevičiaus, R. P. Deksnio, S. Gečio, P. Kostrausko, K. Kriščiūno, K. Masiokienės, A. St. Navicko, A. Smilgevičiaus, A. Vaškio ir St. Žebrausko penkiakalbis *Elektrotechnikos terminų žodynas* (1999), V. Valiukėno, E. Makariūnienės ir G. Morkūno *Jonizuojančiosios spinduliuotės ir radiacinės saugos terminų žodynas* (1999), K. Baškio ir V. Šulgos *Anglų–lietuvių kalbų hidrotechnikos terminų žodynas* (2000), K. Gaivenio, G. Juškos, V. Kalesinsko, A. Kaulakienės, St. Keinio, J. Matuko, V. Palenskio, A. Petravičiaus, St. Sakalausko, Algirdo Stabinio, Vytauto Valiukėno ir V. Žalkausko penkiakalbis *Radioelektronikos terminų žodynas* (2000), A. Kudzio, A. Rosino ir B. Kudzienės penkiakalbis *Statybos terminų žodynas* (2002), antrasis pataisytas ir papildytas K. Daukšo, J. Barkausko, V. Daukšo, E. Daumanto, M. Kabailienės, A. Kareivos, Z. Mačionio, L. Naruškevičiaus, S. Sasnauskienės ir V. Skučo *Chemijos terminų aiškinamojo žodyno* leidimas (2003), V. Valiukėno, R. Sabaliauskaitės, J. Gabijūnienės ir R. Andriušaičio *Aiškinamasis telekomunikacijų terminų žodynas* (2004), P. Švenčiano, A. Adomavičiaus, K. Buinevičiaus, J. Gyljo, J. Gudzinsko, G. Miliausko, St. Šinkūno ir V. Vasiliausko *Aiškinamasis šiluminės ir branduolinės technikos terminų žodynas* (2004), V. A. Geleževičiaus, A. Kaulakienės, St. Marcinkevičiaus, R. Pociaus, A. J. Poškos, R. Rinkevičienės, Z. Savickienės ir K. Slivinsko *Automatikos terminų žodynas* (2004), N. Juškaitės, St. Keinio ir K. Sakalausko *Aiškinamasis geležinkelių transporto terminų žodynas* (2006), V. Valiukėno ir P. J. Žilinsko *Penkiakalbis aiškinamasis metrologijos terminų žodynas* (2006) ir antrasis pataisytas bei papildytas V. Palenskio, V. Valiukėno, V. Žalkausko ir P. J. Žilinsko *Fizikos terminų žodyno* leidimas (2007).

Būta nemažai VLKK teigiamai įvertintų lietuviškos kompiuterijos terminijos kūrimo ir tvarkymo bandymų: Z. Kudirkos, A. Mačerniaus, K. Paulausko, J. Riaubūno, B. Stulpino, D. Šveikauskienės ir R. Valatkaitės *Informatika: lietuvių–anglų–rusų–vokiečių kalbų terminų žodynas* (1999),

K. V. Paulausko *Aiškinamasis kompiuterijos terminų santrumpų žodynas* (2000), V. Šidlausko *Anglų–lietuvių kompiuterijos terminų žodynėlis* (2001), V. Žalkausko *Šiuolaikinių kompiuterių programų ir tinklų žodynas* (2003), V. Žalkausko *Linux žodynėlis* (2004), V. Žalkausko *Microsoft Windows žodynėlis* (2004), V. Žalkausko *Biuro programų žodynėlis* (2005), V. Dagienės, G. Grigo ir T. Jevsikovo *Enciklopedinis kompiuterijos žodynas* (2005) ir jo pataisytas bei papildytas antrasis leidimas (2008).

Aktyviai savo srities terminiją tvarkė biologai. VLKK aprobatą gavo R. Jankevičienės *Botanikos vardų žodynas* (1998), O. Rupainienės *Trumpos anglų–lietuvių ir lietuvių–anglų kalbų augalų biologijos terminų žodynas* (1998), N. Lapinskienės *Aiškinamasis rizologijos terminų žodynas* (2001), trys D. Kisielienės, I. Grigienės ir A. Grigo parengti leidiniai – *Kultūrinių augalų ir piktžolių vardynas* (1998), *Dendrologijos vardynas* (2001) ir *Dekoratyvinių augalų vardynas* (2007). Z. Gudžinskas parengė nemažai įvairių augalų pavadinimų sąrašų (citrusinių augalų ir jų vaisių, aliejinių augalų ir iš jų spaudžiamo aliejaus, grūdinių augalų ir jų produktų, riešutų ir juos vedančių augalų, valgomų sėklų ir jas brandinančių augalų, grūdinių augalų ir jų produktų, prieskoninių augalų, vaisių ir juos vedančių augalų, daržovių, į *Nykstančių laukinės faunos ir floros rūšių tarptautinės prekybos konvenciją* įrašytų augalų), kurie buvo patvirtinti VLKK Terminologijos pakomisės ir išleisti atskiromis knygelėmis. VLKK aprobavo ir daugiau kitų gamtos mokslų sričių žodynų: L. Daugnoros, A. Padaigos, A. Vitkaus, M. Paunksnienės, A. Daugėlos, V. Babrauskienės, I. Alionienės ir G. Liutkevičiaus *Veterinarinės anatomijos, histologijos ir embriologijos terminus = Nomina anatomica, histologica et embryologica veterinaria* (1998), trikalbį V. Raškausko, K. Jankevičiaus ir P. Zajančausko *Aplinkos apsaugos terminų žodyną* (2000), V. Vainausko *Kartografijos ir geodezijos terminų aiškinamąjį žodyną* (2000), L. Daugnoros, R. Budrio ir R. Trainienės *Paukščių anatomijos terminus = Nomina anatomica avium* (2002), P. Bluzmos, R. Mažeikytės, E. Mickevičiaus, J. Prūsaitės, K. Baranausko ir R. Baleišio *Žinduolių pavadinimų žodyną* (2002), V. Juodkazio, V. Kemėšio ir G. Žalūdienės *Enciklopedinį hidrogeologijos terminų žodyną* (2003), S. Paltanavičiaus *Vakarų Palearktikos paukščių vardyną* (2004), V. Stravinskienės *Ekologijos ir aplinkotyros žodynėlį* (2004), J. Virbicko *Žuvų pavadinimų žodyną* (2005), A. Paulausko, K. Jankevičiaus, R. Liužino, V. Raškausko ir P. Zajančausko *Ekologijos terminų aiškinamąjį žodyną* (2008).

Aprobuoti trys medicinos žodynai: G. Jonutienės *Vokiečių–lietuvių kalbų*

medicinos terminų žodynas (2000), A. Vitkaus, K. Baltrušaičio, A. Vitkaus, J. Lubytės ir J. Žukienės *Medicininės histologijos ir embriologijos vardynas = Nomina histologica et embryologica* (2001) bei J. Klumbienės, J. Petkevičienės, A. Tamošiūno, V. Grabausko, I. Misevičienės, Ž. Milašauskienės, Ž. Padaigos, L. Šumsko, A. Zaborskio, S. Domarkienės ir J. Dudzevičiaus *Pagrindinės epidemiologijos sąvokos: mokomasis žodynas* (2001).

Šiuo laikotarpiu išleista nemažai teisės ir ekonomikos žodynų. Gaila, kad šių svarbių ir ne tik specialistams aktualių sričių žodynų rengėjai nesiekia VLKK aprobatos. Per dešimtmetį aprobuota tik po vieną šių sričių žodyną – V. Bitinaitės *Mokomasis anglų–lietuvių kalbų teisės terminų žodynas* (1998) ir B. Martinkaus, B. Neverausko, A. Sakalo, R. Venskaus ir V. Žilinsko *Aiškinamasis įmonės vadybos terminų žodynas* (2000).

Pasirodė keturi aprobuoti karybos žodynai: E. Kisino *Apsaugos nuo naikavimo priemonių enciklopedinis žodynas* (2002), E. Kisino *Artillerijos enciklopedinis žodynas* (2004), trečiasis pataisytas J. Norgėlos, V. Bukausko, R. Matulio, R. Sturono ir E. Petrausko *NATO terminų aiškinamojo žodyno* leidimas (2006) ir P. A. Čiočio, J. Janukevičiaus, E. Jasiulionio, E. Kisino, R. Kopūsto, R. Lapinsko, J. Norgėlos, A. Venckaus ir P. Žario *Enciklopedinis karybos žodynas* (2008).

Aprobuoti trys meno ir architektūros žodynai: *Dailės žodynas* (ats. redaktorė J. Mulevičiūtė (1999)), L. Kitkauskienės ir N. Kitkausko *Anglų–lietuvių kalbų aiškinamasis architektūros žodynas* (2004) ir verstinis Cyril M. Harrisio *Iliustruotas architektūros istorijos žodynas: anglų–lietuvių kalbomis* (sudarytoja ir moksl. redaktorė A. Jankevičienė, 2007).

Dar minėtini šie VLKK aprobuoti įvairių kitų sričių žodynai: *Aiškinamasis medienos terminų žodynas* (ats. red. B. Papreckis, 1998), R. Čiuko, J. Katunskio, A. Kaulakienės, A. Kijausko, A. Lukošaičio, A. Matukonio, V. Milašiaus, D. Petrulio, K. Pietario, S. Stanio, B. Tvarijonavičienės, V. Vasiliausko ir A. Vitkausko *Aiškinamasis tekstilės terminų žodynas: su vokiečių, anglų, prancūzų ir rusų kalbų atitikmenimis* (2001), J. Pričinausko *Aprangos žodynas* (2002), S. Angele, A. Dobravolsko, St. Keinio, L. Murauskienės, R. Sakalaitės ir H.-D. Steinmeyer *Socialinės apsaugos terminų žodynas* (1999), antrasis pataisytas ir papildytas S. Stonkaus *Sporto terminų žodyno* leidimas (2002), *Europos žodynas Eurovoc* (vertė O. Armalytė, D. Didžiulytė, G. Karpuvienė, L. Pažūsis, R. Sakalaitė ir D. Tekorienė, 2004), V. Žemaičio *Etikos žodynas* (2005), V. Gudelio *Lietuvos pajūrio žvejų marinistikos įvardai* (2006), L. Jovaišos *Enciklopedinis edukologijos žodynas* (2007), Poli-

tikos mokslų enciklopedinis žodynas (ats. redaktorius A. Jankauskas, 2007). Keturis VLKK aprobuotus žodynus išleido Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba – D. Andriuškevičienės, A. Tamulevičiaus ir V. Valiukėno *Vadovai ir vadybininkai: dvikalbis aiškinamasis žodynėlis* (2003), *Vadovai ir vadybininkai: trikalbis aiškinamasis žodynėlis* (2006) bei *Inžinieriai, technikai ir technologai: trikalbis aiškinamasis žodynėlis* (2005) ir R. Gataučio, R. Gudausko, O. Gurskienės, T. R. Jovaišos, R. Laužacko, J. Stravinskienės, V. Tūtlio ir V. Valiukėno *Aiškinamasis kvalifikacijų sistemos terminų žodynas* (2008).

1998–2008 m. buvo išleista per dešimt mokyklinių žodynų ir žodynėlių, tačiau VLKK aprobatą turi tik trys – K. Ponelienės *Mokyklinis istorijos ir mitologijos terminų žodynėlis: Senovės Graikija ir Roma* (1998), K. Čuprinskos ir I. Slavinskos *Lietuvių–lenkų, lenkų–lietuvių kalbų matematikos terminų žodynas* (2001) ir P. Aleknos, A. Bakščio ir A. Baškienės *Mokyklinis matematikos žodynėlis* (2003).

VLKK aprobatos dažniausiai siekia terminų žodynus rengiantys Lietuvos universitetų dėstytojai ir mokslo institutų darbuotojai. Daugelis šių specialistų terminologų tęsia jų mokytojų (geografo V. Gudelio, fiziko P. Brazdžiūno, chemikų K. Daukšo ir Z. Mačionio, botaniko J. Dagio ir kitų) prieš keletą dešimtmečių pradėtą terminų kūrimo ir tvarkybos darbą.

Aptariamam laikotarpiu keletą jau anksčiau minėtų aprobuotų žodynų parengė Botanikos instituto bei Matematikos ir informatikos instituto darbuotojai.

Atsakingai į terminų žodynų rengimą žiūri techniškieji Lietuvos universitetai. Visi per pastarąjį dešimtmetį Kauno technologijos universiteto išleisti ar jo darbuotojų parengti žodynai (minėti *Aiškinamasis medienos terminų žodynas* (1998), *Elektrotechnikos terminų žodynas* (1999), *Aiškinamasis įmonės vadybos terminų žodynas* (2000), *Aiškinamasis tekstilės terminų žodynas* (2001) ir *Aiškinamasis šiluminės ir branduolinės technikos terminų žodynas* (2004)) turi VLKK aprobatą. VLKK teigiamai įvertino keturis iš šešių 1998–2008 m. Vilniaus Gedimino technikos universiteto išleistų ar jo darbuotojų parengtų terminų žodynų (minėtus *Anglų–lietuvių kalbų hidrotechnikos terminų žodyną* (2000), *Automatikos terminų žodyną* (2004), *Anglų–lietuvių kalbų aiškinamąjį architektūros žodyną* (2004) ir *Aiškinamąjį geležinkelių transporto terminų žodyną* (2006)).

Vilniaus universiteto darbuotojai aptariamam laikotarpiu parengė apie penkiolika įvairių sričių žodynų. Devyni iš jų yra gavę VLKK aprobatą, trys iš aprobuotųjų parengti kartu su kitomis aukštosiomis mokyklomis ar

mokslo institutais (minėti *Vokiečių–lietuvių kalbų medicinos terminų žodynas* (2000), *Radioelektronikos terminų žodynas* (2000), *Medicininės histologijos ir embriologijos vardynas = Nomina histologica et embryologica* (kartu su Kau-no medicinos universitetu, 2001), *Paukščių anatomijos terminai = Nomina anatomica avium* (kartu su Lietuvos veterinarijos akademija, 2002), antrasis pataisytas ir papildytas *Chemijos terminų aiškinamojo žodyno* leidimas (kartu su kitomis institucijomis, 2003), *Žuvų pavadinimų žodynas* (2005), *Penkia-kalbis aiškinamasis metrologijos terminų žodynas* (2006), antrasis pataisytas ir papildytas *Fizikos terminų žodyno* leidimas (2007) ir *Politikos mokslų enci-klopedinis žodynas* (2007)).

Trys aprobuoti karybos žodynai – *Apsaugos nuo naikinimo priemonių enciklopedinis žodynas* (2002), *Artillerijos enciklopedinis žodynas* (2004) ir *Enciklopedinis karybos žodynas* (2008) – parengti Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijoje.

Po vieną aprobuotą žodyną yra parengusios Vilniaus dailės akademija (*Dailės žodynas* (1999) (kartu su Kultūros ir meno institutu)) ir Lietuvos kūno kultūros akademija (*Sporto terminų žodynas* (2002)).

VLKK aprobatą 1998–2008 m. yra gavę visi devyni Mokslo ir enciklo-pedijų leidybos instituto išleisti terminų žodynai. Reikšmingais lietuviškos terminografijos leidiniais laikytinos ir šios įsitaigos išleistos enciklopedijos: jau baigtos leisti tritomės *Žemės ūkio enciklopedija* (mokslinės redakcinės tarybos pirmininkas A. Kusta, 1998–2007) ir *Muzikos enciklopedija* (mokslinės redakcinės tarybos pirmininkas J. Antanavičius, 2000–2007), du viena-tomės V. Ambrazo, A. Girdenio, K. Morkūno, A. Sabaliausko, V. Urbučio, A. Valeckienės ir A. Vanago *Lietuvių kalbos enciklopedijos* leidimai (1999 ir 2008) ir nuo 2000 m. leidžiama keturtomė *Technikos enciklopedija* (redak-torių tarybos pirmininkas E. K. Zavadskas).

BE VLKK APROBATOS IŠLEISTI ŽODYNAI

Lietuvos aukštosios mokyklos išleido nemažai neaprobuotų žodynų. Kai kuriose iš jų per dešimtmetį nebuvo parengta nė vieno aprobuoto terminų žodyno ar žodynėlio.

1998–2008 m. Mykolo Romerio universiteto dėstytoja V. Bitinaitė pa-rengė vienintelį aprobuotą jau minėtą teisės terminų žodyną. Kiti keturi šio universiteto žodynai (V. Janulevičienės, I. Darginavičienės, N. Burk-šaitienės, A. Liulienės ir V. Vaičiūnienės *Mokomasis anglų–lietuvių kal-bų teisėtvarkos žodynas* (2001), L. Addo, L. Dantienės, I. Sagaitienės ir

N. Slaminskienės *Vokiečių–lietuvių kalbų teisėtvarkos žodynas* (2004), D. Užpalienės *Muitinės terminų anglų–lietuvių kalbų mokomasis–aiškinamasis žinynas* (2007) ir A. Buračo *Statistikos terminai: anglų–lietuvių–prancūzų–rusų–vokiečių kalbos: žodynas* (2008)) išėjo be VLKK aprobatos. Lietuvos veterinarijos akademijos darbuotojai parengė du aprobuotus anatomijos ir tris neaprobuotus veterinarijos žodynus (V. Nečiūno, V. Nečiūnienės ir A. Leonavičienės *Lexicum veterinarium breve = Veterinarijos terminų žodynelis* (2007) bei R. Micikevičienės ir A. Sederevičiaus *Veterinarijos anglų–lietuvių ir lietuvių–anglų žodynas* bei *Iliustruotas veterinarijos anglų–lietuvių kalbų žodynas* (abu 2008)). Neaprobuotas A. Gailiūnienės ir R. Želnienės žodynas *Pagrindinės biochemijos sąvokos* (2007) parengtas Lietuvos kūno kultūros akademijoje. Aprobatos neturi maždaug trečdalis Vilniaus universiteto darbuotojų parengtų terminų žodynų: R. Bartaškos ir E. Zaikausko *Anglų–lietuvių apskaitos terminų žodynelis* (1998), A. Buračo *Enciklopedinis bankininkystės ir komercijos žinynas* (1999), P. Kadziausko *Stereochemijos sąvokos* (1999), V. Vitkauskienės *Dailės terminų žodynas = Dictionnaire des termes des beaux arts: prancūzų–lietuvių, lietuvių–prancūzų kalbomis* (1999), V. Skučo *Elektrochemija: enciklopedinis žinynas* (2004) ir D. Ramanauskienės *Anglų–lietuvių kalbų medicinos terminų santrumpų žodynas* (2005). 1998–2008 m. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijoje parengta net dešimt karybos žodynų. Šalia trijų aprobuotų žodynų išleisti net septyni neaprobuoti verčiamieji žodynai su paantrašte *eksperimentinis leidinys*: G. Laugalienės ir M. Mironaitės *Karinis anglų–lietuvių kalbų žodynas* (2003), *Lietuvių–anglų kalbų karybos žodynas* (2004) ir *Mokomasis anglų–lietuvių ir lietuvių–anglų kalbų karybos žodynas* (2008), M. Pukienės ir J. Rukštelienės *Karinis prancūzų–lietuvių kalbų žodynas* (2003) ir *Lietuvių–prancūzų kalbų karybos žodynas* (2005), B. Gaidelienės *Karinis vokiečių–lietuvių kalbų žodynas* (2003) ir *Lietuvių–vokiečių kalbų karybos žodynas* (2007). Lietuvos žemės ūkio universitete parengti trys neaprobuoti studentams skirti žodyneliai: N. Račkauskaitės *Agronomijos terminų mokymosi praktika* (1998), D. Skarbaliaus *Aplinkosaugos ekonomikos pagrindinių terminų žodynelis* (2003) bei N. Petniūnienės, R. Bartkevičienės, R. Lapytės, N. Račkauskaitės ir S. Statkevičienės *Mokomasis pagrindinių žemės ūkio terminų žodynas: lietuvių–anglų–rusų–vokiečių kalbomis* (2003). Du neaprobuoti žodynai parengti Vilniaus Gedimino technikos universitete: G. Bureikos, A. Pelėdienės ir Š. Mikaliūno *Aiškinamasis transporto inžinerijos terminų ir santrumpų žodynas anglų kalba* (2004) bei R. E. Katalynaitės ir L. Dubikaltytės–Raugalienės *Mokomasis prancūzų–lietuvių kalbų verslo žodynas* (2005).

Vilniaus pedagoginis universitetas, Klaipėdos universitetas ir Šiaulių universitetas neparengė nė vieno VLKK aprobatą turinčio žodyno. Vilniaus pedagoginiame universitete parengti penki neapčiuoti mokomieji žodynai: J. Bagdanavičiaus, P. Stankevičiaus ir L. Lukoševičiaus *Ekonomikos terminai ir sąvokos* (1999), S. Gecevičiūtės ir J. Lukšėno *Zoologo ABC* (1999), V. Kulkio ir V. Blauzdžio *Kūno kultūros teorijos ir metodikos terminai bei sąvokos* (2000), *Istorijos žodynas* (red. kolegijos pirmininkė V. Pukienė, 2003) ir R. Bacevičiūtės *Fonetikos terminai* (2008). Klaipėdos universitete parengti trys neapčiuoti žodynai: J. Banaičio *Anglų–lietuvių kalbų jūrų technikos, laivybos, žvejybos žodynas* (2001), V. Milvydienės *Pažintinė choreografijos abėcėlė* (2008) ir G. Misiukevičienės *Pažintinė muzikos abėcėlė* (2008). Šiaulių universitetas išleido septynis neapčiuotus žodynus: *Anglų–lietuvių kalbų specialiojo ugdymo žodyną* (sudarytojas ir ats. redaktorius J. Petruševičius, 2002), A. Garalio *Logistikos terminų aiškinamąjį žodyną* (2003), R. Kvašytės *Mokomąjį terminologijos žodynėlį* (2005), R. Urniežiaus mokomąjį žodyną *Instrumentuotės terminai* (2007), V. Gudonio *Enciklopedinį tiflologijos žodyną* (2008), G. Čepaitienės, G. Mažeikio ir J. Lukšytės žodyną *Lyčių studijos ir tyrimai* (2008) ir N. Feldmanaitės *Vokiečių–lietuvių kalbų dujų ūkio terminų žodynėlį* (2008).

Nuo 2004 m. pastebimas terminų žodynų leidybos pakilimas kolegijose. Panevėžio kolegijoje parengti septyni žodynai: Z. Kasperiūnienės *Trumpas aplinkos apsaugos anglų–lietuvių, lietuvių–anglų kalbų žodynėlis* (2005), R. Kurpavičiūtės *Medicinos terminų prancūzų–lietuvių kalbų žodynas* (2006), A. Rimkuvienės, R. Pagirienės ir R. Kurpavičiūtės *Socialinių terminų žodynėlis: (lietuvių–anglų–prancūzų–vokiečių kalba)* (2006), J. Varnauskienės *Lotynų–lietuvių, lietuvių–lotynų kalbų žodynas: [biomedicinos studijų srities neuniversitetinių studijų studentams]* (2007), S. Juškienės *Žodynėlis studentams, būsimiesiems pedagogams* (2007), A. Valickienės ir Z. Kasperiūnienės *Mokomasis lietuvių–anglų–rusų kalbų verslo žodynas: verslo laiškų ir pokalbių pavyzdžiai* (2008) bei R. Gabrėnienės ir I. Petrauskienės *Muzikos terminų žodynėlis* (2008). Šiaulių kolegijoje parengtas E. Kairienės ir J. Žižienės *Fiziologijos žodyno antrasis pataisytas ir papildytas leidimas* (2004) bei Ž. Gerulaitienės *Vokiečių–lietuvių, lietuvių–vokiečių kompiuterinės leksikos žodynas* (2006), Kauno miškų ir aplinkos inžinerijos kolegijoje – H. Stravinsko *Miško apsaugos terminų žodynėlis* (2007) ir Ž. Bazarienės *Vokiečių–lietuvių, lietuvių–vokiečių kalbų žodynas: rekreacijos terminai* (2008), Vilniaus kolegijoje – M. Andrašūnienės *Socialinio darbo terminų žodynėlis* (2007).

bei V. Buivydienės ir R. Žukienės *Aiškinamasis svarbiausių literatūros ir kalbotyros terminų žodynelis* (2008), Kauno kolegijoje – V. Čepulkauskienės *Prancūzų–lietuvių medicinos terminų aiškinamasis žodynas* (2008), Marijampolės kolegijoje – L. Kazlauskienės *Vokiečių–lietuvių, lietuvių–vokiečių kalbų žodynelis: maitinimo verslo organizavimo studijų programos studentams* (2007). Deja, nė vienas iš šių leidinių nėra aprobuotas. Kai kurie iš šių žodynų turi nemažų trūkumų ir vargu ar yra labai naudingi net šių mokyklų studentams.

Didžiosios Lietuvos leidyklos dideliais tiražais leidžia populiarius, dažniausiai verstinius enciklopedinius žodynus: *Antikos žodynas* („Alma littera“, 1998), *Moderniosios literatūros teorijos žinynas* („Tyto alba“, 1998), *Universalus meno žodynas* („Šviesa“, 1998), *Pagrindinės moderniosios literatūros sąvokos* („Tyto alba“, 2000), *Filosofijos žodynas* („Alma littera“, 2002), *Psichoanalizės terminų žodynelis* („Vaga“, 2003), *Mokomoji matematikos enciklopedija* („Šviesa“, 2007). Be aprobatos išėjo pora medicinos žodynų – verstinis L. Piiskopel *Anglų–lietuvių kalbų medicinos terminų žodynas* („Šviesa“, 2002) bei D. Ramanauskienės ir E. Zagorskaitės *Anglų–lietuvių kalbų medicinos terminų žodynas* („Žodynas“, 2006). Dažniausiai be aprobatos leidžiami teisės, ekonomikos ir verslo žodynai. Tokių leidinių per pastarąjį dešimtmetį išėjo net keliolika: O. Armalytės ir L. Pažūsio *Anglų–lietuvių kalbų teisės žodynas* („Alma littera“, 1998), E. Volungevičienės *Vokiečių–lietuvių, lietuvių–vokiečių kalbų teisės terminų žodynas* („Žodynas“, 1998), I. Karužienės *Bendrosios ir juridinės psichologijos sąvokos* („Judex“, 2002), R. Mockevičiaus *Lietuvos Respublikos įstatymuose vartojamų sąvokų žodynas* (Teisės informacijos centras, 2002), Y. Goldammer ir S. Plaušinaičio *Vokiečių–lietuvių kalbų žodynas teisininkams* (TEV, 2005) ir *Lietuvių–vokiečių kalbų žodynas teisininkams* (TEV, 2006), S. Mitkaus *Statybos teisės terminų žinynas* („Eugrimas“, 2006), E. Volungevičienės, R. Laurušonienės ir R. Tamošaitienės *Penkių kalbų žodynas: ekonomika, politika, teisė* (Teisinės informacijos centras, 2006), Y. Goldammer, S. Plaušinaičio ir P. Jurčio *Vokiečių–lietuvių kalbų žodynas ekonomistams, teisininkams ir verslininkams* („Arx Baltica“, 2007), R. Vainienės *Ekonomikos terminų žodynas* („Tyto alba“, 2005 ir 2008), verstinis *Aiškinamasis ekonomikos anglų–lietuvių kalbų žodynas* (ats. redaktorius H. Pragarauskas, TEV, 2006), verstinis *Teminis anglų–vokiečių–lietuvių kalbų verslo žodynas* („Alma littera“, 2008).

Pažymėtina, kad kai kurie neaprobuoti žodynai, ypač tie, kuriuos išleido universitetai ir didžiosios leidyklos, yra neblogai parengti ir kiek patobulinti

būtų galėję gauti VLKK aprobatą. Kai kurie iš neaprobuotų žodynų nėra tikri terminų žodynai – dalis jų sudaryta labiau remiantis bendraisiais leksikografijos negu terminografijos principais, bet didžioji dalis juose pateikiamų antraštinių žodžių yra tam tikros srities terminai. Nemaža dalis neaprobuotų terminų žodynų nėra pavadinti *terminų žodynais* ar tiesiog *žodynais*. Terminų žodynai slepiasi po sritį įvardijančiais pavadinimais su žodžiais *terminai*, *terminai ir paaiškinimai*, *terminų mokymosi praktika*, *terminai ir sąvokos*, *sąvokos*, *pagrindinės sąvokos*, *mokomasis–aiškinamasis žinynas* ar net *abėcėlė*. Kartais tokie junginiai pridedami kaip paantraštė. Kiti terminų žodynai ir žodynėliai, ypač išleisti mokymo įstaigų, turi paantraštę *metodinė priemonė*, *pagalbinė metodinė medžiaga*, *mokomasis leidinys*, *mokomoji knyga*, *mokymo priemonė*, *mokomasis žodynas*, *mokomoji metodinė knyga*, *studijų knyga*. Išleista keletas žinynais pavadintų leidinių, kurie savo sandara labiau primena žodynus: *Moderniosios literatūros teorijos žinynas* (1998), *Mokyklinis istorijos žinynas* (1999), *Muitinės terminų žinynas* (2002), *Elektrochemija: enciklopedinis žinynas* (2004), *Statybos teisės terminų žinynas* (2006), *Muitinės terminų anglų–lietuvių kalbų mokomasis–aiškinamasis žinynas* (2007), *Trumpas medicinos chemijos terminų žinynas* (2007). Ne terminų žodynams aprobeta neprivaloma, todėl vartant tokius leidinius kyla klausimas, ar rengėjai tikrai nelaiko jų terminų žodynais ir ar tokių pavadinimų pasirinkimas nėra tik bandymas išvengti žodyno aprobavimo procedūros.

Vertinant 1998–2008 m. lietuviškų terminų žodynų leidybą matyti, kad šiuo terminografijos pakilimo laikotarpiu kokybė vis dar atsilieka nuo kiekybės. Jonas Klimavičius, apžvelgdamas pirmojo Nepriklausomybės dešimtmečio terminografijos leidinius, pastebėjo, kad „išleistas ne vienas terminų žodynas, kuris jokio naujo žodžio terminografijoje netarė“ (Klimavičius 2003: 27). Deja, tą patį galima pasakyti ir apie kai kuriuos 1998–2008 m. išleistus terminų žodynus. Problemos ir toliau lieka tos pačios. Trūksta aiškinamųjų terminų žodynų. Terminografijos darbas nelaikomas moksliniu, nors 1997 m. VLKK kreipėsi į Lietuvos mokslo tarybą siūlydama, kad technikos ir kitų sričių terminų žodynų rašymas būtų prilygintas moksliniam metodiniam darbui. 2000 m. atkreiptas rektorių dėmesys į būtinybę skatinti terminų žodynų rengimo, recenzavimo ir kitus terminologijos darbus. Buvo pasiūlyta terminologinės veiklos kriterijų įtraukti į aukštųjų mokyklų dėstytojų ir mokslo darbuotojų atestavimo bei konkursų eiti šias pareigas nuostatus. Jaunesnioji įvairių sričių specialistų karta dažnai tik naudojasi vyresniųjų kolegų įdirbiu, neskubėdama prisidėti prie savo srities terminijos

kūrimo. Dauguma specialistų, dalyvavusių pastarųjų metų reikšmingiausių žodynų rengimo grupėse ar savarankiškai rašiusių žodynus, yra vyresniosios kartos mokslininkai. Nemažėja neapčiuotų žodynų skaičius. Pavarčius tokius žodynus matyti, kad ne vienam žodyno rengėjui trūksta terminografinės žinių, bet į kalbininkus terminologus kreiptis neskubama. Iš literatūros sąrašų matyti, kad dažnokai remiamasi nepatikimais internetiniais šaltiniais, mažai naudojamos jau išleistais terminų žodynais ir bendraisiais lietuvių kalbos žodynais. Vos kelių žodynų literatūros sąrašuose galima rasti tos srities vadovėlių ir monografijų. 2007 m. VLKK parengė *Terminų žodynų rengimo bendruosius reikalavimus* (jie pakeitė nuo 1999 m. galiojusius *Bendruosius terminų žodynų rengimo reikalavimus*), kuriuose supažindinama su pagrindiniais terminų kūrimo ir norminimo principais, siūloma žodyno planavimo, medžiagos rinkimo ir teksto rašymo tvarka, paaiškintos terminų žodyno sandaros ypatybės, apibrėžčių požymiai, apibūdintos būtinos žodyno dalys³. Šie reikalavimai taikomi terminų žodynams, rengiamiems pagal *Valstybinės kalbos norminimo, vartojimo, ugdymo ir sklaidos 2006–2015 m. programą*, bet jais galėtų (ko gero, net turėtų) remtis ir visų kitų terminų žodynų rengėjai.

Parengti gerą terminų žodyną ir išleisti jį su VLKK aprobeta nėra labai lengva. Aprobuoti pateiktą žodyną recenzuoja du ekspertai – dalyko specialistas ir kalbininkas, jis svarstomas Terminologijos pakomisėje. Žodyno recenzavimui ir svarstymui reikia laiko, dėl žodyne teikiamų terminų gali kilti diskusijų, todėl jo rengimo spaudai terminai neišvengiamai pailgėja. Vis dėlto VLKK aprobeta turėtų būti laikoma siektinu žodyno kokybės ženklu, o ne prievole, kurios stengiamasi išvengti.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

- Gaivenytė-Butler J. 2007: Naujausi lietuviški terminų žodynai. - *Terminologija* 14, 209–215.
- Gaivenytė-Butler J. 2008: Naujausi lietuviški terminų žodynai. - *Terminologija* 15, 262–270.
- Gaivenytė-Butler J., Noreikaitė A., Keinys St. 2008: *Lietuvių kalbos terminų žodynai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- KK 1997 – Valstybinės lietuvių kalbos komisijos prie Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas *Dėl terminų žodynų aprobavimo* (Nr. 59, 1997 m. sausio 30 d. Paskelbta: *Valstybės žinios*, 1997-02-07, Nr. 12-257). Interneto prieiga: <http://www3.lrs.lt/dokpaieska/forma_1.htm>.
- KK 2001 – Valstybinės lietuvių kalbos komisijos prie Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas *Dėl Valstybinės lietuvių kalbos komisijos prie Lietuvos Respublikos Seimo 1997 m. sausio 30 d. nutarimo Nr. 59 „Dėl terminų žodynų aprobavimo“ dalinio pakeitimo* (Nr. 1 (77) 2001 m. kovo 29 d. Paskelbta: *Valstybės žinios*, 2001-04-04, Nr. 29-962). Interneto prieiga: <http://www3.lrs.lt/dokpaieska/forma_1.htm>.

³ Plačiau dar žr. Umbrasas 2008.

KK 2004 – Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nutarimas *Dėl terminų žodynų vertinimo taisyklių patvirtinimo* (Nr. N-8 (97), 2004 m. birželio 3 d. Paskelbta: *Valstybės žinios*, 2004-06-10, Nr. 92-3395). Interneto prieiga: <http://www3.lrs.lt/dokpaieska/forma_l.htm>.

Klimavičius J. 2003: Lietuvių terminografija: praeities bruožai, dabarties sunkumai ir uždaviniai. – *Terminologija* 10, P. 9–32.

Umbrasas A. 2008: Atnaujinti *Terminų žodynų rengimo bendrieji reikalavimai*. – *Terminologija* 15, P. 216–225.

Gauta 2009-12-21

Jolanta Gaivenytė-Butler
Lietuvių kalbos institutas
P. Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius
E. paštas: jolantagb@lki.lt